

عوامل موثر سوره اسرا بر سبک زندگی اسلامی

محدثه عباسی^۱

چکیده:

سبک زندگی اسلامی یعنی رفتارهای انسانی که متأثر از فرهنگ اسلامی است و باید به هدف اسلام توجه داشته باشد. اسلام هدف زندگی را چه می‌داند، و چه روش‌هایی را از نظر شناخت، برنامه‌ریزی و اجرا برای رسیدن به آن اهداف معتبر می‌داند.

هدف این مقاله بررسی عوامل اعتقادی سبک زندگی، عوامل عملی و عوامل اخلاقی سبک زندگی در سوره اسراء است که با روش گردآوری اطلاعات کتابخانه‌ای و روش تجزیه و تحلیل مورد بررسی قرار گرفته است.

بر اساس آیات و روایات اسلامی می‌توان به این نتایج دست یافت که: عوامل موثر سوره اسرا بر سبک زندگی اسلامی می‌توان به خداشناسی، انسان شناسی، حفظ اموال ایتام، وفای به عهد، احسان به والدین، اعطای حقوق خویشاوندان و امید به استجابت دعا و ... اشاره کرد. کلیدواژه: سبک زندگی اسلامی، سوره اسراء، عوامل مؤثر.

مقدمه:

ضرورت شکل‌گیری فرهنگ دینی، ذهن را به سوی سبک زندگی اسلامی که نخستین آموزشگاه فرد است، رهنمون می‌سازد. سبک زندگی اسلامی نشان دهنده میزان نفوذ یک نظام، فرهنگ و تمدن در متن جامعه است و تمام تمدن‌ها و نظام‌های فکری برای حفظ بقای خود تلاش می‌کنند تا یک سبک زندگی مشخصی به مردم ارائه دهند زیرا تا یک نظام به سبک زندگی تبدیل نشود آرمان‌هایش اجرا نخواهد شد و اگر جامعه‌ای سبک زندگی یک نظام را نپذیرد به این معنا است که مبانی فکری و ارزش‌های آن نظام را قبول ندارد. سبک زندگی اسلامی به معنای چشم پوشی از لذات و نعمات نیست بلکه در این روش زندگی رنگ خدایی می‌گیرد؛ انسان‌ها قادر به زندگی ساختگی نیستند و اگر اینگونه باشد زندگی آن‌ها دوامی ندارد سبک زندگی نشان دهنده میزان حضور ارزش‌های جامعه در رفتارها است. هدف ما در این مقاله بررسی عوامل اعتقادی سبک زندگی، عوامل عملی و عوامل اخلاقی سبک زندگی در سوره اسراء است.

^۱. طلبه سطح ۲، مدرسه علمیه الزهراء شهرستان شاهین‌دژ.

با توجه به تلاش‌هایی که در زمینه منبع‌شناسی این موضوع صورت گرفته، جهت نگارش مقاله از کتاب‌های مانند: تفسیر احسن‌الحديث، تفسیر نور و کوثر استفاده شده که کمک زیادی در نوشتن این مقاله به ما کرده است. در کتاب کوثر نوشته یعقوب جعفری به صورت کامل درباره‌ی عوامل مؤثر سوره اسرا بر سبک زندگی اشاره شده است. پیامدهای مثبتی که می‌تواند این مقاله ما داشته باشد این است که شناخت افراد جامعه نسبت به مدیریت زندگی خود از طریق سبک زندگی اسلامی را افزایش می‌دهد. سوالی که در اینجا مطرح می‌گردد این است که عوامل مؤثر سوره اسرا بر سبک زندگی اسلامی چیست؟

مفهوم‌شناسی:

واژه «سبک»، یعنی شیوه، طرز، راه، روش، قاعده و أسلوب مشخصی که در انجام گرفتن کاری یا ساخته شدن چیزی به کار می‌رود.^۱ سبک زندگی اسلامی، شیوه زندگی فردی و اجتماعی است که همه یا بیشتر متدینین به اسلام یا قشر موثری از جامعه اسلامی به آن عمل می‌کنند و در رفتارشان منعکس می‌شود.^۲ سبک زندگی اسلامی یعنی رفتارهای انسانی که متأثر از فرهنگ اسلامی است و باید به هدف اسلام توجه داشته باشد. اسلام هدف زندگی را چه می‌داند، و چه روش‌هایی را از نظر شناخت، برنامه‌ریزی و اجرا برای رسیدن به آن اهداف معتبر می‌داند.^۳

سیمای سوره‌ی اسراء

سوره‌ی «اسراء»، یکصد و یازده آیه دارد و بنابر قول مشهور مکی است. این سوره؛ به جهت کلمه‌ی اول آن، «سبحان» و به خاطر ماجرای معراج، «اسراء» و به سبب بازگویی داستان بنی‌اسرائیل، «بنی‌اسرائیل» نامگذاری شده است.

در این سوره همچون دیگر سوره‌های مکی، موضوعاتی از قبیل: توحید، معاد، نصایح سودمند و مبارزه با هرگونه شرک، ظلم و انحراف، سنت‌ها و قوانین فردی و اجتماعی در تاریخ، تاریخچه‌ی آدم

۱. انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۳، ص ۶۱.

۲. مصباح یزدی، سبک زندگی اسلامی، ضرورت‌ها و کاستی‌ها، ص ۶.

۳. مصباح یزدی، همایش سبک زندگی اسلامی، ۱۳۹۱/۸/۳۰.

و ابلیس، پیامبر اسلام و موقعیت آن حضرت در مکه، بیان شده است. از مسائل عمده و قابل توجه در این سوره، معراج حضرت رسول صلی الله علیه و آله و سلم است.^۱

به هر صورت مجموعه بحث‌های عقیدتی و اخلاقی و اجتماعی در این سوره نسخه کاملی را تشکیل می‌دهد برای ارتقاء و تکامل بشر در زمینه‌های مختلف، و جالب اینکه این سوره با «تسبیح خدا» شروع می‌شود و با «حمد و تکبیر او» پایان می‌گیرد، تسبیح نشانه‌ای است برای پاکسازی و پیراستن از هر گونه عیب و نقص، و حمد نشانه‌ای است برای آراستن به صفات فضیلت، و تکبیر رمزی است به پیشرفت و عظمت.^۲

عوامل سه‌گانه موثر بر سبک زندگی اسلامی در سوره اسراء

با توجه به اینکه قرآن کریم به عنوان جامع‌ترین و برترین منشور هدایت الهی بیانگر همه دانستنی‌های لازم برای راهنمایی بشر معرفی می‌شود؛ و در این سوره پرفضیلت نمونه‌هایی از سبک زندگی اسلامی بر اساس اعتقاد به توحید و معاد در مقام اصلاح اندیشه و عمل جوامع بشری در این سوره ذکر شده است؛ لذا به بررسی این نمونه‌ها در سه بعد اعتقادی، عملی و اخلاقی می‌پردازیم.

الف. عوامل اعتقادی سبک زندگی در سوره اسراء

مراد از عوامل اعتقادی ذکر موارد مربوط به حوزه اعتقاد از قبیل توحید، انسان‌شناسی و معاد برای رسیدن به کمال مطلوب در زندگی می‌باشد؛ لذا در ذیل به بررسی موارد فوق خواهیم پرداخت.

۱. خداشناسی

خداشناسی به این معناست که انسان به حقیقتی برسد که درک کند خداوند علت و خالق اوست و او عین نیاز و متعلق به خداوند است. در آیه: «لَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَّخَذُومًا^۳» و با «اللَّهُ» معبود دیگری قرار مده که ضعیف و مذموم و بی‌یار و یاور خواهی شد.» به شنونده هشدار می‌دهد که برای خدا شریک قرار مده که اگر چنین کنی عواقب ناگواری برایت خواهد داشت و تو نکوهیده و خوار به خاک مذلت خواهی نشست.

شرک به خدا، یک آفت فردی و اجتماعی است که فرد و جامعه را از رسیدن به کمال انسانی باز می‌دارد و انسان را موجودی خوار و بی‌مقدار می‌کند. انسان با شریک قرار دادن برای خدا خودش را

^۱. قرائتی، تفسیر نور، ج ۵، ص ۱۳.

^۲. مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۱۲، ص ۶.

^۳. اسراء، ۲۲.

در برابر موجودی همانند خود و یا پست‌تر از خود کوچک می‌کند و شأن و مرتبه انسانی را پایین می‌آورد و خودش، خودش را تحقیر می‌کند و چون احساس حقارت کرد، اعتماد به نفس را از دست می‌دهد و نمی‌تواند دست به کارهای بزرگ بزند.^۱

توجه کنیم که این آیه، خطاب به پیامبر نیست، بلکه خطاب به شنونده است، زیرا که این آیه در ردیف آیاتی است که برخی از آنها بدون شک خطاب به پیامبر نیست مانند آیه‌ای که در آن گفته شده: اگر یکی از پدر و مادر تو و یا هر دو تای آنها نزد تو به پیری رسیدند به آنان اف مگو. این سخن در حالی گفته شده که پدر و مادر پیامبر زنده نبودند و در کودکی او از دنیا رفته بودند.^۲

«وَلَا تَجْعَلْ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ»^۳، این آیه دو بار تکرار شده است. یکبار در ابتدای شروع به بیان احکام، و دیگری در این آیه. این جمله اشاره به این مطلب دارد که توحید اساس و مبنای تمام احکام و قوانین است؛ از این‌رو است که هم در ابتدا و هم در انتهای احکام از شرک نهی کرده است؛ یعنی نخست آثار بد دنیوی شرک را بیان نمود: «فَتَقْعَدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا»^۴ و در این‌جا عقوبت اخروی را تذکر می‌دهد: «فَتَلْقَىٰ فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا مَّدْحُورًا»^۵. یعنی اگر با خدای یکتا خدای دیگری قرار دادی از مقام خودت سقوط می‌کنی و جایگاهت جهنم است، در حالی که ملامت زده و مردود خواهی بود.^۶

زیرا توحید مبدء امر و منتهای آن است و کسی که در عملش او را قصد نکند و رضای غیر او را در نظر بگیرد عملش باطل و سعیش ضایع است و توحید رأس و سر آمد هر حکمت است و ملاک آن است و با نبود آن هیچگونه دانش و حکمتی سودمند نخواهد بود.^۷

بنابراین خدانشناسی در زندگی انسان‌ها خیلی مهم است، توحید و خداپرستی موجب می‌شود نگرش فرد به همه هستی و زندگی انسان، هدف‌دار و معنادار باشد و باور به خدا، همه رفتارها و زندگی خانوادگی را به سوی کسب رضایت خداوند، سوق می‌دهد.

۲. انسان‌شناسی

^۱. جعفری، کوثر، ج ۶، ص ۲۷۷.

^۲. همان.

^۳. اسراء، ۳۹.

^۴. اسراء، ۲۲.

^۵. اسراء، ۳۹.

^۶. نصرت بیگم، مخزن العرفان در تفسیر قرآن، ج ۷، ص ۳۱۰.

^۷. حسینی شاه عبدالعظیمی، تفسیر اثنا عشری، ج ۷، ص ۳۷۶؛ میرزا خسروانی، تفسیر خسروی، ج ۵، ص ۲۶۶.

یکی دیگر از عوامل اعتقادی سبک زندگی در سوره اسراء انسان شناسی است. آیه «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا»^۱ و به راستی ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنان را در خشکی و دریا [بر مرکبها] برنشانیدیم و از چیزهای پاکیزه به ایشان روزی دادیم و آنها را بر بسیاری از آفریده های خود برتری آشکار دادیم.» مبنی بر اظهار منت بر سلسله بشر است که از همه انواع بی شمار موجودات پروردگار او را بخصوص گرامی داشت و سایر انواع از این موهبت محروم و بی بهره و بر حسب آیه «إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ... فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا... وَ حَمَلَهَا الْإِنْسَانُ»^۲ همان نیروی عاقله و نفس ناطقه است که در دفتر و حساب جداگانه ای برای بشر بنیانگذاری نموده است و بر این اساس همه شئون وجودی انسان از جمله زندگی او بر مبنای مسئولیت نهاده شده و افعال اختیاری او سیر و حرکت ذاتی او معرفی شده و زندگی او بطور دائم و ابدی است و فضایل و کمالات او بر محور کرامت نفس ناطقه و موهبت روح به او دور می زند.

و مفاد جمله لقد کرما آن است که گرامی داشتن سلسله بشر در اثر موهبت روح و نفس ناطقه بطور اقتضاء است.^۳

در فلسفه قرآنی، انسان را در اوج عظمت و اصالت می بینیم، و می بینیم که انسان در میان موجودات عالم، موجودی با ارزش و شاهکاری گرانبهاست تا آن حد که در جایی از قرآن پس از ذکر مراحل خلقت انسان، خداوند به خودش تبریک می گوید «فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ»^۴ و در چندین مورد انسان را مسجود ملائکه معرفی می کند و در آیه مورد بحث نیز کرامت و شرافت و فضیلت فرزندان آدم را خاطر نشان می سازد.

در این آیه چهار ویژگی برای فرزندان آدم ذکر می کند:

۱- فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم. منظور از این کرامت، عظمت انسان در داشتن فکر و اندیشه و استعدادهای گوناگونی است که می تواند به وسیله آن در طبیعت تصرف کند و برای خود زندگی بهتری بسازد و نیز انسان، قدرت انتخاب و خود آگاهی دارد.

^۱. اسراء، ۷۰.

^۲. احزاب، ۷۲.

^۳. حسینی همدانی، انوار درخشان، ج ۱۰، ص ۱۱۱.

^۴. مؤمنون، ۱۴.

می‌کنند و اضطراب و ناراحتی او را می‌زدایند، و در هنگام مصیبت‌ها نسبت به او، پرعاطفه‌ترین مردم می‌باشند.

۳. پرهیز از اسراف و تبذیر

از دیگر عوامل اخلاقی سبک زندگی در سوره اسراء پرهیز از اسراف و تبذیر می‌باشد. قرآن کریم به صراحت از تبذیر نهی می‌کند: «... وَلَا تُبْذِرْ تَبْذِيرًا * إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا^۱؛ و لخرجی و اسراف مکن* چرا که اسرافکاران برادران شیطان‌هایند و شیطان همواره نسبت به پروردگارش ناسپاس بوده است.»

طبق آیه شریفه انسان در مصرف مال و ثروت خود به هر شکلی آزاد نیست و مصرف مال و دارایی در غیر مورد صحیح آن، کاری شیطانی و نوعی ناسپاسی است؛ زیرا تبذیر، نشانه کفران و ناسپاسی است، نه نشانه سخاوت و بخشندگی.^۲

به عبارتی دیگر «تبذیر» صرف مال در راه باطل است و بیشتر همراه با اسراف استعمال می‌شود. بدون شک، گناه تبذیر از گناه اسراف بیشتر است، زیرا تبذیر کننده مال خود را در راه باطل و ناحق خرج می‌کند و این ترویج باطل است و لذا در این آیه تبذیر کنندگان را برادران شیاطین و دوستان آنها می‌خواند؛ گویا که تبذیر کننده کار شیطان را انجام می‌دهد و یا کاری می‌کند که شیطان از آن خوشش می‌آید و بالاخره با این کار دوست شیطان می‌شود. سپس اضافه می‌کند که شیطان به پروردگارش ناسپاس است. اشاره به این که تبذیر کننده نیز به ناسپاسی نعمت‌های خدا نشسته است و نعمتی را که خدا به او داده در راه باطل صرف می‌کند و این بدترین نوع ناسپاسی است.^۳

این امر در روایتی از امام صادق علیه‌السلام به خوبی تبیین شده است، آن جا که امام علیه‌السلام فرمود: «وَلِلْمُسْرِفِ ثَلَاثُ عِلَامَاتٍ يَشْتَرِي مَا لَيْسَ لَهُ وَ يَلْبَسُ مَا لَيْسَ لَهُ وَ يَأْكُلُ مَا لَيْسَ لَهُ^۴؛ لقمان به فرزندش گفت: سه علامت برای

^۱. اسراء، ۲۶-۲۷.

^۲. جمعی از نویسندگان، مدیریت اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام، ص ۹۷.

^۳. جعفری، کوثر، ج ۶، ص ۲۸۳.

^۴ مجلسی، بحار الأنوار (ط - بیروت)، ج ۱۳، ص ۴۱۵.

شخص اسرافگر وجود دارد: می‌خرد آنچه برای او نیست. (در شأن او نیست)، می‌پوشد آنچه برای او نیست (برازنده او نیست)، می‌خورد آنچه برای او نیست (فراخور حال او نیست)».

بنابراین قرآن کریم به صراحت از اسراف و تبذیر نهی می‌کند و آن را صرف مال در راه باطل و ناسپاسی نعمت‌های خداوند می‌داند.

۴. امید به استجابت دعا

انسان باید امید به اجابت دعا از جانب خدا داشته باشد. در قرآن کریم آمده است؛ «وَإِذْ أَسْأَلُكُمْ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ إِلَّا إِلَيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّأكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْإِنْسَانُ كَفُورًا»^۱ و چون در دریا به شما صدمه‌ای برسد هر که را جز او می‌خوانید ناپدید [او فراموش] می‌گردد و چون [خدا] شما را به سوی خشکی رها کنید رویگردان می‌شوید و انسان همواره ناسپاس است.»

یکی از دلایل فطری بودن توحید، این است که انسان در حالت درماندگی و ناامیدی از همه وسایل مادی، متوجه یک نقطه غیبی می‌شود که او را نجات دهد.^۲

چنان چه صاحب مجمع‌البیان می‌فرماید: هر گاه در دریا دچار زبانی بشوید و بادهای از حرکت باز ایستند یا امواج دریا شما را تهدید کنند و ... هر معبودی از یاد شما می‌رود، جز خداوند یکتا. در این حالت، تنها از خداوند یکتا نجات، می‌خواهید و بدرگاه او استغاثه می‌کنید و بغیر او توجهی ندارید.^۳

به نظر مراد از آیه آن است که انسان مادی و مشرک تا اسباب ظاهری را در اختیار دارد متوسل به آن اسباب می‌شود و خدا را بالمره فراموش می‌کند ولی چون وضعی پیش آمد و اسباب ظاهری همه از اثر افتادند آن وقت رو به خدا می‌آورد و از او رفع مشکل می‌خواهد، مانند کسی که در دریا گرفتار طوفان شده و یا به هر دارو و درمان چسبیده ولی علاج نیافته باشد، این دلیل است که انسان خود را از خدا بی‌نیاز نمی‌داند و در رفع حوائج به او رو می‌آورد، اما به وقت چسبیدن به اسباب ظاهری، احساس می‌کند که نیازی به خدا ندارد و آن وقتی است که گرفتاری ندارد و یا خطر از او رفع شده است مانند فلَمَّا نَجَّأكُمْ إِلَى الْبَرِّ ...

^۱. اسراء، ۶۷.

^۲. قرائتی، تفسیر نور، ج ۵، ص ۹۱.

^۳. طبرسی، ترجمه مجمع‌البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۴، ص ۱۷۴.

باید این حالت دریچه‌ای باشد برای فهم آنکه این نیاز به خدا همواره هست و وسائل مادی ساخته اوست.^۱

شخصی منکر خدا، از امام صادق علیه السلام دلیلی بر اثبات خدا می‌خواست. حضرت پرسید: آیا تاکنون سوار کشتی شده‌ای که دچار حادثه شود؟ گفت: آری، یک بار در سفری دریایی کشتی ما متلاشی شد و من بر تخته پاره‌ای سوار شدم. امام پرسید: آیا در آن هنگام، دل تو متوجه قدرتی بود که تو را نجات دهد؟ گفت: آری. فرمود: همان قدرت غیبی، خداست.^۲

بنابراین وقتی امید بنده‌ای از هر چیز و هر کس منقطع گردد و از صمیم دل و قلبی فارغ و سالم رو به درگاه خدا ببرد خداوند دعایش را مستجاب می‌کند. در حالی که اگر توجه خود را از درگاه خدا منقطع ساخته و رو به سوی غیر خدا آورد هر چه هم از صمیم قلب دعا کند دعایش را مستجاب نمی‌کند، البته نه اینکه می‌تواند و نمی‌کند، بلکه نمی‌تواند مستجاب کند.^۳

نتیجه‌گیری

سبک زندگی هر جامعه‌ای، نمادی از باورها و ارزش‌های درونی آن جامعه است و زمانی آن جامعه می‌تواند به ثمرات آن دست پیدا کند که سبک زندگی او متناسب با آن باورها و ارزش‌ها شکل گرفته باشد. یکی از اهداف مهم تمام پیامبران و اولیای الهی، اصلاح سبک زندگی انسان‌ها بر اساس آموزه‌های عقلانی و وحیانی بوده است. کل زندگی انسان دینی شامل رابطه انسان با خدا رابطه انسان با خود رابطه او با دیگران می‌باشد و با توجه به این که دین اسلام کامل‌ترین دین آسمانی است لذا بر هر سه رابطه در تمام زمینه‌های زندگی انسان توجه خاص داشته است. بنابراین شناخت هر یک از این رابطه‌ها و شیوه‌های ارتباط با هر یک از مصادیق آن در قالب این دین آسمانی می‌تواند سبک زندگی اصیل اسلامی را به وجود آورد هدف از نگارش مقاله شناخت عوامل مؤثر سوره اسرا بر سبک زندگی اسلامی است. با توجه به مطالبی که مورد مطالعه گردید، توانستیم اینگونه نتیجه‌گیری کنیم که از عوامل مؤثر سوره اسرا بر سبک زندگی اسلامی می‌توان به خداشناسی، انسان‌شناسی، حفظ اموال ایتم، وفای به عهد، احسان به والدین، اعطای حقوق خویشاوندان و امید به استجاب دعا و ... اشاره کرد.

^۱. قرشی، تفسیر احسن الحدیث، ج ۶، ص ۱۱۲.

^۲. قرائتی، تفسیر نور، ج ۵، ص ۹۱.

^۳. طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۳، ص ۱۷۹.

فهرست منابع

• قرآن کریم

۱. ابن بابویه، محمد بن علی، **الخصال**، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، قم: جامعه مدرسین، چاپ اول، ۱۳۶۲ هـ.ش.
۲. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، **تحف العقول عن آل الرسول صلی الله علیه و آله**، محقق/مصحح: غفاری، علی اکبر، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دوم، ۱۴۰۴ هـ.ق.
۳. امین، نصرت بیگم، **مخزن العرفان در تفسیر قرآن**، اصفهان: گلبهار، بی‌چا، ۱۳۸۹ هـ.ش.
۴. انوری، حسن، **فرهنگ بزرگ سخن**، تهران، سخن، چاپ اول، ۱۳۸۱ هـ.ش.
۵. جعفری، یعقوب، **کوثر**، قم، هجرت، چاپ اول، بی‌تا.
۶. جمعی از نویسندگان، **مدیریت اصلاح الگوی مصرف از دیدگاه اسلام**، بی‌جا، نشر آموزش کشاورزی، چاپ اول، ۱۳۸۸ هـ.ش.
۷. حسینی شاه عبدالعظیمی، حسین بن احمد، **تفسیر اثنا عشری**، تهران: انتشارات میقات، چاپ اول، ۱۳۶۳ هـ.ش.
۸. حسینی همدانی، سید محمد، **انوار درخشان**، تحقیق: محمد باقر بهبودی، تهران: کتابفروشی لطفی، چاپ اول، ۱۴۰۴ هـ.ق.
۹. طبرسی، فضل بن حسن، **ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن**، تحقیق: رضا ستوده، تهران: انتشارات فراهانی، چاپ اول، ۱۳۶۰ هـ.ش.
۱۰. عیاشی، محمد بن مسعود، **کتاب التفسیر**، تحقیق: سید هاشم رسولی محلاتی، تهران: چاپخانه علمیه، چاپ اول، ۱۳۸۰ هـ.ق.
۱۱. قرائتی، محسن، **تفسیر نور**، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، چاپ یازدهم، ۱۳۸۳ هـ.ش.
۱۲. قرشی بنایی، علی اکبر، **تفسیر احسن الحدیث**، تهران: بنیاد بعثت، چاپ سوم، ۱۳۷۷ هـ.ش.
۱۳. قمی، علی بن ابراهیم، **تفسیر القمی**، محقق/مصحح: موسوی جزائری، سید طیب، قم، دار الکتاب، چاپ سوم، ۱۴۰۴ هـ.ق.

۱۴. کلینی، محمد بن یعقوب، **الکافی (ط - الإسلامية)**، محقق / مصحح: غفاری علی اکبر و آخوندی، محمد، تهران: دار الکتب الإسلامية، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ هـ.ق.
۱۵. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، **بحار الأنوار (ط - بیروت)**، محقق / مصحح: جمعی از محققان، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ دوم، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۱۶. مصباح یزدی، محمدتقی، **سبک زندگی اسلامی، ضرورت‌ها و کاستی‌ها**، ماهنامه معرفت، قم، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ش .
۱۷. مصباح یزدی، محمدتقی، **همایش سبک زندگی اسلامی**، ۱۳۹۱/۸/۳۰.
۱۸. مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران: دار الکتب الإسلامية، چاپ اول، ۱۳۷۴ هـ.ش.
۱۹. میرزا خسروانی، علی رضا، **تفسیر خسروی**، تحقیق: محمد باقر بهبودی، تهران: انتشارات اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰ هـ.ق.
۲۰. هاشمی رفسنجانی، اکبر، **تفسیر راهنما**، قم: بوستان کتاب (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، چاپ پنجم، ۱۳۸۶ هـ.ش.